

ЧИ ІСНУЮТЬ ПРАВОВІ ОСНОВИ «ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ»?

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Анотація

Проведено аналіз сучасних підходів у практиці міжнародного права до понять «гібридна війна», висвітлено різне розуміння щодо інтерпретації цього явища. Визначено, що наявні механізми правового регулювання феномену «гібридна війна» не є ефективними сьогодні. Показано необхідність пошуку альтернативних юридичних оцінок щодо кваліфікації феномену «гібридної війни» з точки зору сучасного міжнародного права.

Ключові слова: війна, гібридна війна, воєнний конфлікт, агресія

Abstract

An analysis of modern approaches in the practice of international law to the concept of «hybrid war» was carried out, different understandings regarding the interpretation of this phenomenon were highlighted. It was determined that the existing mechanisms of legal regulation of the «hybrid war» phenomenon are not effective today. The necessity of finding alternative legal assessments regarding the qualification of the phenomenon of «hybrid war» from the point of view of modern international law is shown.

Keywords: war, hybrid war, military conflict, aggression

Вступ

Російська Федерація реалізувала на практиці проти України концепцію «гібридної війни», яка є унікальною з точки зору структурно-функціонального підходу: «за формою вона є «гібридною», а за змістом – «асиметричною» [1, с. 5]. Спочатку це продемонструвала анексія Криму навесні 2014 року, а згодом — підтримка місцевих радикальних елементів та повномасштабне вторгнення російських підрозділів до східних областей нашої держави. З точки зору теоретичного підходу ведення воєнних дій це гібридна війна, війна «керованого хаосу» тощо. З іншого боку, війна отримує характеристики «внутрішньополітичної кризи» або «громадянської війни». Виходячи з цього виникає проблема розуміння цього феномену з міжнародно-правової точки зору, яка також не є однозначною.

Основна частина

До широкомасштабного вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022р. військову агресію РФ проти України називали різними термінами. Зазвичай, держави не дуже схильні визнавати існування збройного конфлікту у межах своїх кордонів, навіть у тих випадках, коли він очевидний. Прикладом є чеченський конфлікт. Той самий принцип РФ застосовує сьогодні і в Україні.

До широкомасштабного вторгнення на територію України військ РФ 24 лютого 2022 р. не було чіткого розмежування – чи є ці події війною РФ проти України, чи це громадянський збройний конфлікт. Натомість ця війна мала прихований характер та поширювалась у політиці, економіці, інформаційній та інших сферах.

Теоретично значимість диференціації термінологічного апарату у контексті «гібридна війна» може відігравати вирішальну роль при проведенні міжнародно-правової кваліфікації цієї події та можливих міжнародних судових розглядів справ. Натомість запропонована в західній науковій думці категорія «гібридна війна» у багатьох випадках розумілася дещо в різноманітних поняттях. Але з огляду на такі характеристики «гібридності» як «розмивання» контурів військового конфлікту, залучення до нього невійськових засобів, масована інформаційна атака, В. Горбулін твердо впевнений, що в Україні все ж відбувається «повноцінна російсько-українська гібридна війна» [2, с. 125].

Щодо розуміння цього терміну в офіційних і пропагандистських колах Російської Федерації, то тут існують певні особливості. В юридичних документах РФ поняття «військовий конфлікт» і «війна» взагалі ототожнюються й мають наступне визначення: «форма вирішення міждержавних або внутрішньодержавних протиріч з двостороннім використанням військового насилля, включаючи усі

види збройного протистояння, включаючи масштабні, регіональні, локальні війни та збройні конфлікти» [3].

У 2015 році з'явилася серія публікацій в основних російських військових журналах, які пов'язували «гібридні операції» та «гібридні війни» з «кольоровими революціями». Наприклад, генерал В. Герасимов прямо охарактеризував «кольорові революції» як «гібридну війну» [4].

Посилаючись на ухвалення у 2014 році нової Військової доктрини РФ, західні експерти, політики та військові цілеспрямовано просувають ідею про мілітаризацію російського зовнішньополітичного курсу. Така думка широко тиражувалася західними ЗМІ, що у свою чергу і призвело до популярності терміна «гібридна війна» й за межами військової спільноти. Так, російський експерт В. Котляр у статті «К вопросу о «гибридной войне» и о том, кто же ее ведет на Украине» пише: «...насправді події у Криму та Донбасі є лише наслідком «гібридної війни» (тобто цілого комплексу підіривних операцій), розв'язаної саме Заходом проти уряду В. Януковича в Україні – і побічно проти Росії – ще починаючи з 2012 року, яку вони продовжують і досі» [5, с. 107]. У цьому випадку анексію Криму, ігноруючи імперативний принцип *pacta sunt servanda* («домовленості необхідно дотримуватися»), а також зобов'язання *erga omnes* («для всіх») стосовно третіх сторін, міжнародного співтовариства, Росія не визнає. Мовляв, «все інше, це проблеми тих, хто проживає «на Україні» [5, с.107].

У контексті застосування терміну «гібридна війна» на практиці, як видається, пріоритетними повинні бути критерії і підходи загального міжнародного права. Однак, вони не дають чіткого розуміння цього феномену. Так, на думку Г. Диниса, — проблема юридичної кваліфікації феномену «гібридна війна» з точки зору сучасного міжнародного права «не корелюється в систему конвенційних нормативних формул міжнародного гуманітарного права, права збройних конфліктів» [5, с. 70].

Наприклад, згідно другої статті Резолюції 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН «Визначення агресії» від 14 грудня 1974 р., «застосування збройної сили державою першою на порушення Статуту ООН є «*prima facie*» свідченням акту агресії...». Згідно з третьою статтею Резолюції для кваліфікації збройного нападу як акту агресії, який першою вчинила одна держава проти іншої, юридично не має значення, чи була війна формально оголошена чи ні. Українськими експертами запропоновано початком російської агресії вважати 27 лютого 2014 р., коли підрозділи спецназу Головного розвідувального управління Генштабу та 45-го окремого повітряно-десантного полку Збройних сил РФ захопили приміщення Верховної Ради та Ради Міністрів АРК, а військові частини кримського угруповання Збройних сил України стали об'єктом провокаційних нападів з боку дислокованих на півострові російських військових баз [6].

Відповідно до пункту g) статті 3 «Заслання державою чи від імені держави озброєних банд, угруповань та регулярних сил або найманців, що здійснюють акти застосування збройної сили проти іншої держави настільки серйозного характеру, що це дорівнює перерахованим вище актам, або її істотна участь в них» [7]. Отже, міжнародно-правова кваліфікація може створити можливості формулювання правових оцінок військово-політичної практики гібридних воєн. Але сьогодні аналіз міжнародно-правових актів не дає змоги стверджувати щодо існування чіткого визначення поняття «гібридна війна». Будь-яка загроза може бути гібридною, якщо не обмежується однією формою і веденням бойових дій. Так, існуючий сьогодні воєнний конфлікт між РФ та Україною із технічної точки зору можна називати також і «асиметричним», хоча нині не існує його єдиного розуміння [8].

Тому слід погодитися в цьому контексті із думкою Г. Диниса, що аналізуючи експертні позиції представників російської влади по відношенню до окупації українського Криму та збройного конфлікту в Донбасі стає зрозумілою міжнародно-правова аргументація офіційної позиції, яка була сформульована МЗС Російської Федерації «Правовое обоснование позиции России по Крыму и Украине» (27.10.2014) щодо розв'язаної агресивної війни проти України [5, с. 108].

Висновки

Таким чином, стосовно міжнародно-правової кваліфікації визначення «гібридна війна» варто вважати не сформованими правовідносинами, учасниками яких є державні та недержавні актори, регулярні збройні сили, нерегулярні воєнізовані формування, що поєднують традиційні та нетрадиційні методи, терористичні засоби ведення війни з використанням новітніх видів озброєнь та високих інформаційно-комунікаційних технологій для дезорганізації, деморалізації збройних сил противника та населення на території державного утворення з метою отримання воєнно-політичної перемоги над противником.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Горбулін А. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 4 (33). С.5–12.
2. Лазоренко О. Інформаційний складник гібридної війни Російської Федерації проти України: тенденції розвитку. *Стратегічні пріоритети*. 2015. № 3 (36). 124–133.
3. Словник термінів МЧС. URL: <http://enc-dic.com/mchs/Voenn-konflikt-2489.html> (дата звернення: 10.05.2023).
4. Galeotti M. The «Gerasimov Doctrine» and Russian Non-Linear War. In *Moscow's Shadows* (blog), 6 July 2014.
5. Динис Г. Г. Проблематика ефективності механізму міжнародно-правового регулювання збройних конфліктів (на прикладі міждержавного збройного конфлікту Росії та Грузії). *Геополітика України: історія і сучасність*: збірник наукових праць. Вип. 1. Ужгород : Ліра, 2009. С. 61–77.
6. Російсько-українська війна 2014 року: причини, перебіг та політико-правові оцінки. *Український тиждень*. 2014. № 42 (362). URL: http://i.tyzhden.ua/content/photoalbum/2014/10_2014/17/26-42.pdf (дата звернення: 20.04.2023).
7. UN Documents Gathering a body of global agreements. General Assembly. A/RES/29/3314. Resolution adopted by the General Assembly [Adopted without a vote on a Report from the Sixth Committee] 3314 (XXIX). Definition of Aggression Article 3.
8. Корнієнко В., Ротштейн О., Нескорородева Т., Кательніков Д. Україна-Росія: нечітке когнітивне моделювання асиметричного конфлікту. *European political and law discourse*. 2022. Vol. 9, iss. 6. С. 19-34.

Долженко Олександр Олександрович — здобувач кафедри політичних наук Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, м. Київ, e-mail: Miurae2015@gmail.com

Науковий керівник: Корнієнко **Валерій Олександрович** – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри соціально-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: valkorney1958@gmail.com

Dolzhenko Oleksandr – winner of the Department of Political Sciences of Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University, Kyiv, e-mail: Miurae2015@gmail.com

Supervisor: **Kornienko Valerii** – Dr. of Political Sciences, Professor, Head of the Department of Social and Political Sciences, Vinnitsia National Technical University, Vinnitsa, e-mail: valkorney1958@gmail.com